

(РОСТОВ ШӘҖӘРИ МӘКТӘБЛӘРИНИН ТӘЧРҮБЭСИНДӘН)

Жекуялары бурада дэриядэ тэһлил едилмэси сајасинде мэктеб ишчилэри перспективалэри дэ ајдым керурлэр. Шэһэриң бутун мэктеблэринде гарилыа го-

[illegible]

5

лимо негсанлары арадан гадькырмаг сано-
етмоё иман вериширди. Отрафым фал-
лэтди планы ишленил башлангымш бу
бурда шакирдлэри негсанларыни
арадан гадькырымасына бу Јаху мубет
кёблетилярини инкишад еттирди. Отра-
фим иман вери мубетлиш иш неаерди
јазверд тутулмуш, фронтал ве феди
иш фронтлидирлиширди, нам де нани-
ки «эвге», хабелэ хусуси габилитла-
тир ашмака чыкарылмыш «эвге» ша-
кирдэре де дигте Јетирлиширди.

Таманла ајдындир ки, фронтал ишни
ве ајры-ајры шакирдлэри идрак га-
билити инкишаф етдирме мэгседи
ила оилара феди јашалмышасын эла-
вандирлиси проблемани јалгызла бу
чур мунасибет истихалат нотицалара
натири чыкарар.

Јухары синиф шакирди олан мектеб-
линин феди хусусијетлэрини ајды-
лашдырмаг дага мукимлирди. Ез-
ман мектебин тарих муаллими ве ди-
ректоруи муавини А. А. Сошенкоуни
дигтеини Јухары синиф шакирди Ве-
ра В. чабл етмиширди. Гыз салигиди,
чагылган иди, оми онкур чарга дарииси
чох мубуду иди, о мектебин халында
фал иштирар етмиди. Тезликле ајды-
лашдырмалды ки, гыз диндиларди. Беле
олдугда о, комсомол фаллары иле ве
муаллими бирэ танитиле фаллијет
халында ишрэтледи. Веини синифи ве
мектебин итчиман ишлерине чабл етми
возфоси гаршыја гојулду. Тезликле о,
ачык комсомол јылгычыгызда «В. И. Е-
ненин сурати тасвири инчасенетде» мез-
вусунда јакшы бир мруз етди.

Евудир, бир мектебде дорс-
лери фалларини иш чаралы халында
дагышарман муаллими она суал вер-
ди: «Без сен өзүни хаси чаблани ба-
хашыларна шериксан?» Вега четинлиги
ишдилеи сасла деди: «Идеалиста-
риш». Синиф бир ачар, гадьк
Ковфрансда А. Сошенкоуни халгында
дагышдыгы бу мубариэ асаи олма-
мышдыр, ланин гызди тинијерди
хилас етмек, онда билликлери, асил ел-
магар ашылмага мукими олмуш-
дур.

Шабар мектеблеринде шакирдлэри
дорсде феди ве груп халында муктеб-
лиш формаларыдан истифаде еди-
лер: бурјаа нам феди ташырылар
алак карголалар узар иш, нам де груп
халында ишгетилери муктеб-лиш вари-
анты дахилдир. Букила биркиде дорс-
атде де талими иштлэри ве феди фор-
маларыни элагаландирлиси нани му-
рениб мэгсатини һал едилмис сажма
олмаз. Лани инфорларин кестердин
нани, ростоулар иш башлыла фалла-
кани—ајры-ајры шакирдлэри маратын
елии есаша дигитле ејренимкди, оилар-
ыш инкишадэ өзэјјетини ејреним-
кени, јани о шејди башламмышлар ки,
бузусу укуниле шакирде феди ја-
валмаг мөһасидир.

Шакирде онур шхасијетини, онур
маратына дигте Јетирлиси, инфор-
маларыдан деми ол бутун мруз-
ларини характери еламетидир. Бу она
инандыр ки, еушакыса педагогика-
ни вахты отуб кетмизде ве инди дигте
моралинде шакирди педагог тасви-
ри наники объекти нами, хабелэ суб-
јекти нами де дур.

Техники васителердин истифаде еди-
меси де дорсин ефектиналлиги Јук-
салтмоё ве аламе билликлери марат
етмоё имкан вери аз, ваичи шорт
дејилдир.

«Фотоэлементлар ве оиларни тотиби-
ти» мезвусун 2 номрани мектебин фи-
зица муаллими В. И. Зиндасын
тэдрис филлини ниемди иле ачыб исе-
тир. Фильм ини нисседи ибаретдир ве
адотен мезвуд иле билликлери меймек-
лендирлисиэ хидмет едир. Ј. С.
Зиндасын филли иччи фрагментлер
белур ве мезвуд илаа едирди оилары
бачарылга нис салыр.

Мезвудун «Фотоэлементлар ве оилар-
ни фаллијет принсиплэри» ады би-
ринчи дорс фотоэффект халгында ша-
кирдин санамалы башларды. Со-
лар муалли синиф гаршысыла суал
гојур: «Кабинетде ела чыбаз вармы иш,
онда фотоэлементдан истифаде олунур?»
Шакирдлэри иэзери киноапарата та-
рэф јендилр, оилар сензор ини, кино-
апарат фотоэлемент сас чыкармышасы
имкан верир. Без фотоэлемент ве оилар
шејидр? О нечэ гурулмушдур? Бу суал-
лара чаабы филлини биринчи фрагмен-
ти верир.

Соира шакирдлар муаллинин ниемди
ила вактум фотоэлементдан схемни
чыкирди Јени суал: «Триодун кемеји
илэ эиф чорэјаны нечэ гуветлендир-
мек олар ве чорэјаны дорсде ајры-ајры
суболорде чорэјаны бейу емиэсини
нечэ јартамал?» Бу суал нэзэрдн ке-
иришди онда суал терилди.
Филлини инкичи фрагментини башхыш
недишине фотолере дорсэсини хансы
ајры-ајры дорслердин ибарот олдугу-
ни, релени ини принсипини нечелини
иш мујунлашдырды.

«Елэ һамин дорсде филлини учуучу
фрагментини ниемди иле фотомугу-
метини тасири принсипи ејренирди,
селентри дорсдеида чорэјаны идаре ет-
мек учуи фотомугаметини хаселелерди
нечэ истифаде етмиш мукими олду-
гу мэдэслир. Ниемди иле фотомуга-
лердучу фрагментдин шакирдлэри ја-
рымкечирчи фотоэлементларини иш
ила таныш едилмеси учуи истифаде ол-
унур.

Шакирдлэре ел учуи ташырыг тей-
лиш едилди. Фотоэлементлар, мектеб-
деи, нисвалар, нисваласына учуи,
бавелирди автоматик суретде нис са-
лымасы ве дајандырылмасы учуи,
кучелери ишгетилдирилмасы ве с.
учуи истифаде едилмисини принсипиал
схемлирдин бирини чыкирлешмелэ,

эз лајлысини «мудифи етмоё» хазыр-
лашмалы.

Мезвуд узре инкичи дорс фотолер-
елердин истифаде едилмисеи нэср
олумушдур. О, лајлыларини «мудифи
олумасы» иле башланыр. Дорсуну де-
сак, бу елэ мезвуду ејренилмисидир.
Евде јерине Јетирлиш иили јарады-
чылы характери онун ејренилмисеи
лазыми марат доғурур. Бутун синиф
«аппонент илаа чыбаз едир. Нисса-
ларини нисваласына учуи фотоэлемент-
лардин истифаде едилмеси иле алағадар
олан лајлыларини музанириси туртар-
дыда муалли шакирдлэре бу мэгсале-
дини муасир техникда нечэ елэ ет-
дијино башмат тэвиз едир. Буиу
учуи кинофиллини фрагменти ниемди
етдилдир. Диеар лајлыларини музани-
рисидин сонра де ејин чур иш апары-
лышдыр.

Дорслэрин беле ташини муаллиме
ини илэ ве формаларыни муктеб-
лишдирмек, талими һојати тэзрубе иле
элагаландирмек иманы верир, шакирд-
лары билликлери фал ахтарычларына
челирди, инструкторла етмекде эс гу-
винеи санамалы башларды. Со-
ларини јарадычылыгын чыкирди јандыр-
ыр. Тасалдур дејил ки, һомин дорс
вахты ушгаларда фотоэлементдин тара-
жын таравасына автоматик фаралары-
ны шуларны јенилдер ону авто-
матик суретде ачыб батламаг учуи ис-
тифаде етмек имканы халгында фикир
јарамышдыр.

34 номерди орта мектебин инкялис
дими муаллими И. И. Корченинаны
ејани васителер нисваласын аламе
истифаде етмек тэзрубеси эс мараслы
дејилдир. Бир бир јухары синиф ша-
кирди ил эринде ејани васителер хазыр-
ламага ве ону гиймет алмаг учуи «му-
дифи етмоё» борчу иди. Буиу учуи
мезвуду елэ ејренимкени, нисваласын
илэ хазырламалы ве сонра эс ејани
васитини асарат онун мезмуну халгында
дагышмаг, синфа суаллар вермек
ве Јаху синифи суалларына чааа вер-
мек лазым иди. Мэгсли, инкялис д-
лидин кери галак Х синиф шакирди
Алексеев «Совет исмоиалетизми» мез-
вусунда ејани васитини «еј гиймет иле
«мудифи етмиширди. Мудифиини му-
воффогитијондин руһнаи шакирдлер
јени ташырыг јерине јетмизде ин-
кишадилди. Јакшы охујалар, васитини
«ејла гийметле «мудифи етмоё» ча-
лышмышлар. Бу, тэдрис процесини ча-
ландырмыш, синфин бутун шакирдлэри-
ни ишин мубет тэсир кестирмис.
Евде марат ојренимкени, нисваласын
фали нит узре мышгалар учуи зон-
ки ејани васити фондуд јартамга им-
кан веримшир.

Педагогический процесс васителер-
ле ве ејани васителер тэчниси етмоё му-
аллими М. А. Зубовлар чох фикир ет-
мишир. Јазырди онун фал иштирар
илэ 36 номерди мектебде харачи дилини

ејренилмасы учуи техникни васителери
ве ејани васитини јакшы базасы јара-
дылыр.

Конфранс тејд етмишир ки, талими
проектини васителер, бу ејани
васитела тэчниси етмек иншиде Рос-
тов мектеблери бэзи мувафигијетлэре
наил олмушдур: дорслэре ниемди
етдилди филлиларини индијари ини ил
эринде иш дорс атармидир. 1965-
66-чи дорс инди шабар мектеблери-
де дорслэре кинофилллардин 21035
дорс истифаде едилмисидир. Јакни бу-
нула биркиде бурда һалэ олуи-
масы мэгсаллар һалэ чыбаз. Мэгсли,
ајдылашдырмалы филлиларини ки, бир
чох мектеблар ејани васитела һалэ нис
тэчниси едилмисидир. Ајры-ајры фенлар узре
бу тэчниси тили тэдрис авандылыгын
сијабысынын чени 55 фанзини ташил е-
дир. Конфрансда 1976-чи һалэ нани бу-
тун мектеблэри кинофилллар, теле-
визорларла ве магнитофонларла тэчниси
етми ве шејерин једди мектеблэди јени
дорс илэ башланна нани програм-
лашдырлымыш талими кабинетлери ја-
ратмаг мујун едилмисидир.

Дејилдердин керууду ки, талими
марат билликлери талобат форма-
лашдырмагын мувафегитијети биринчи
невбэде талими мезмунундан (онун
елимилијондин, идеја истигаматлијини,
коммунизм гуручулугу тэзрубеси
илэ, шакирдлэри һојат тэзрубеси иле
элағани дориндијонди) асылдыр. О,
һамини талими методларын, хусус-
ен проблемли методларын дорин тобти-
гинди, талими процесини ташинлиди
дишинеи принсиплэриле элэ едилме-
сини дорсдеида елэ едилмисидир.
лагыла јашамылмасындин, онун техникни
васителерле ве ејани васителэ тэчниси
олумасындин, шакирдлэри јаш хусу-
сијетлэрини мейаретле нисаба алмагдан
да асылдыр.

ДОРСДОН КЪНАРАДА

Фени, билликлери бавасити марат
формалашдырмагын эсас мейбни олаи
дорсда јалашы шакирдлэри идрак те-
лобатыни инкишаф етдирмек учуи инки-
чи мучу мейбни фени узре дорсдеи-
нар ишден ибаретдир.

Шабар мектеблеринде бу чур ишни
тошкылини табатла тэзрубеси кестер-
ди ки, шакирдлэри
лебат јартамгын чох мубум васитеси-
дир. Јакни бу, аичаг о заман беле
олур ки, һамин иш чиди суретде ке-
иулулун эсасында ташини едилди.
Програм дорсдалары мектебде дорс-
синде галапы галмыр, чидилерди
марат ве меллини характерини учота
алмагга гурулур, тэзруби, експеримен-
тал, ахтарычылыг фаллијетини ро-
мантисасы ила оилары чабл едир, ишти-
ман-файдалы характере дахилдир. Бу
тошкылини табатла тэзрубеси
синде дорсдеиқар ишэ, беламлики

этэннэ — Азов да-
ки Седово гэсэбэснэ

чк скифии шакирди
ди биз өсил ма'нада
дэмјерлкмз М. Ј. Се-
к көстөрмишдир. Биз
ар гаршысында сөчдө
да баша дүшдүк ки,
н бклкк лазымдыр...
а дөзмүр».

вурушмалар чохдан
ма бурада вuрушмуш
мкш бкр чох гәһрәма-
нә'лум дежилдкр. Бах
әктәбли дәстәләринин
ум гәһрәмакларын ах-
шгулдур.

дәстәсінә иондерди
Писменни ханиш ет-
кә районда һәләк ол-
лашы Грггори Писмен-
гу јери тапсынлар.
Ушаглар ахтарыша
кәк гошудлар, өзәли
ушуларда олдулар. Бе-
нәтижәсикдә мүәлјн
и 1943-чу илјн јазы-
н ји јакыныдада гөк-
кә олмушдур. 1963-чи
пионерләрни гүвәси-
дә дүзәлдиладә го-
чачылышына гәһрәма-
ны Совет Иттифакы
дәв, кәл лафа Совет

ини джәр чәһәти дә
әлишүһиәсәгә киши
шидир. Топлакман
и, чография, әдәби-
ниш истифадә едлар.

арычылыгы характери
кшы мүәллимләрини
рдыгы дәрәдәндәнар
чи чәһатидр. Бүдур,
ли мектабни кәч сәй-
мүәллим И. П. Сте-
едир. Клубун ичләс-
филмләре бахыр, му-
фәк мәдүматермәләр
р дикляир, «Азимут»
харырлар. Лакни клу-

кы ахтарычылыг фэа-
ир. Мәсәлән, 1966-чы
лар Ростов — Самбек
ту үзрә жүрүш кечир-
ләр бир иштиранчысы-
рыг верилмишди ки.

илмәси мүшәккәч-
налы тәртиб едилмә-
гәшәббүскарлыг тәләб
дежилдир ии, илбун
и бир чоху—кечмиш
ыр; онлар инди чогра-
гла өрөнир вә дикәр
фәғијәтлә охујурлар.

тәбикдә олмуш, Арктиканың горхмаз
тәдгигатчысыны вәтәнка — Азов дә-

кизики саяликидиз Седово гасбесиэна кетмисхур. Једичик скифин шакирни јазыр: «Јалнз илди би эсил ма нада баша дшущук ки, хамјеркиз ки С. Ј. Седов не киим кидилк кестермишдир. Биз бу чур кииз адамлар гаршысында сөздө едирки... Биз оку да баша дшущук ки, дөничи олмаг учур бйлк лазымдыр... Дөиз савадсылара дөзүр».

«Үй-б» симфониясін достегіне иондарды
жүргізуге С.Д. Писменний халық ет-
тіңдік жүйесіне қарсы тұрды. Ол ала-
мұш тейярчн ғардаш Ғрґорґи Писмен-
нийн Һәләк олдуру ґерн талсылар.
Ахтарыш башланды. Ушғалар ахтарыша
Самбен пионерлернн Һошулар, өзлери
не де фәһләрти жүрүшәдә олдулар. Бә-
лүґәдә Писменнийн иґәһәдә олдулар.
Еддлн ки, тейярчн 1943-ч ґилн җазы-
да Покровское киґди җахыллығида Һә-
рәманчасына Һәләк олмушду. 1965-чн
ил олґартыри 30-да пионерлернн Һүґәсн
ил Һәһрәманна аґыда дүздәдиллн де Һо-
ду. Ғәһәдәдән аґыдағыша Һәһрәман-
нийн поли ґолдашлары Совет Иттиґаґы
Ғәһрәманн Һогорелов, ки даґе Совет
Иттиґаґы Ғәһрәманн тейярчнн Рәза-
нов, Һәләк олмуш тейярчннн аґасы да
нәдләр.

Фәалиyyətін ахтарычылыг характери
-- Ростовук әи җахшы мӯәллимләринни

[illegible]

си маданијјетинки, ташебӯускарлыг таләб едирди. Тасадуфи дејилдир ни, илубун иштиракчыларындан бир чоху—кечиниш «чати» ушаглардыр; онлар инди чографианы бејук марагла өјрөнрн ве дикер фәләләр үзрә муәвфәғгәјетлә охујурлар.

65

6. Дәрсдәниәнәр иш ичтимаи-фајдалы истигамәтлилә илә характеризә еди-дир.

8. Фәйн үзрә дәрәдәннәнар иш үстүн олараг ахтарычылыг характерн дашы-
-ыр, бу ишдә фәйнин нәзәри]әсинә хе-
-ли диггәт [етирлир.

Ростовдакы конفرанс бөжүк вә мурәи-
нәз проблемин һәллиндә жаллыз илк ма-
һәллә иди. Ләкин о, бабагчыл тәчрүбә
трибунасы олмуш, проблемин мувәффә-
гijjәтлә һәлл едилә билчәләј јоллары вә
васитәләрин кестәрминшидр.

Бүтөлүктөдө Ростов, онун иштиракчыларынын — Ростов муаллимлэринин өз өлкэмизин 27 шаһаринде кэлмизги го наглары финирича, өз мэгсэдине чатымышдыр. Буууула бирлинде (РСФСР-ни эмкарда мэктеб муаллимин, муаллимликни тоимиллэшдирише институтунун методисти, конференцияны тошкилатчыларындан бири олан А. J. Тумасованын гелд етдин (ни кими) конферен шаһар мэктеблерин де толпамизин габачагыл түрчүсүнэ нэниин умуимлошдириме нинди вермшидир, һабебд бо'зи чыдди негсаналара да джогот чэлд етмшидир.

Мектеблѳрн мадди базасынын мѳн- нѳмлѳндирилмесине чинди финир вери- лиш. Шѳлерн мектеблѳринде ѳчѳвѳвал машгалаларн лѳг едилмѳси ѳчѳ пер- септив план ишлѳниб назырланмышдыр, мектеблѳрн лазымы аваданлыг ве ѳжн- вѳсантлѳ тѳчлнз едилмѳс сахесинде тѳд- бирлѳр муѳлжн едилмиш ве артыг хажа- та кечирилмеѳе башланмагдадыр. Маса,

Шәһәр мәктәпләринини габагчыл тәч-
рубәси үмүмиләшдирилмәси шәһилдә
мәүеллим фәалларынын гүввәси илә Рос-
товда җарадылмагда олан шәһәр халг
маариф музејиндә кениш тәмсил едилә-
чәкдир. Музеј Совет һакимијәтинин ју-
билейи күнләриндә ачылмышдыр.

— шакирдларни мухталиф яш группаларында фәйләре марагы нинкишафынын асас марһәләләри.

Сонрагы шәһәр елми-праитик конференсы һәмни мәсәләләр үзрә ишһин үмүкиләшдирилмәсинә һәср едиләчөкдир, бу конференсы 1970-чи илдә—В. И. Ленинни һанадан олмасынын үзүиллији илиндә ке-ирмәк нәзәрдә тутулди.

$\frac{1}{2}$

КӨРКЭМЛИ АЛИМ ВЭ ПЕДАГОГ

Кичик кабинет адамла долу иди.
Кафедра үзлери, гоншу кафедра мү-
дирлери бура топлаш.

Чамийјәтимизда, һа-
јатымызда елмәрин
мөвгәйиндән данышар-
кән адәтән марксизм-
ленинизм елмәрин елми адланды-
рырлар. Бу тамамилә доғрудур.
Марксизм-ленинизм доғрудан да
һајатын диалектик ғанууларыны аң-
ламағ вә дәрк етмәкдә бизгә көмәк
едир, мөшәд кими оқ кестәрин.

Бәшәријјәтин бөјүк даһисы К. Маркс чәмијјәт ганунларыны кәшф едәркән физика-ријазийәт елмләриндән истифадә етмиш, һәјәтдә ријазийәттин мөвгәјини үјүскә гүјмәтләндирмишдир. К. Маркссын, В. И. Лениннин өз мәшһур әсәрләриндә я-

Философ Кант дејрдн ки, елмләр
рин елмилији һәмин елмдә нә гәдәр
ријазиијатын олмасы илә өлчүлүр.

Һәҗәт вә мәшһәтими
зә даһилә олмуш рија-
зијят әлми инди чиҗәк
ләһмә дәүрү кеҗирәр
Гошғар Әһмәдов бүтүн
һәҗәтны ријазијятны
сирли әләминә, онун ә-
һәттин, әһ мүһүм сәһәдә
риндән бири олан диф-
ференсәл вә интеграл тәһликләр
әләминә һәср етмишдир. Бу тәһликләр
ләрин тәбиғәдә баш верән просәсләр
рин тәсвириндән ибарәт олдуғу нә-
зәрә алынарса, Гошғар Әһмәдову
ниһинчн чәк бөҗүк һәзәри вә практи-
әһәмијјәт ајдым олар.

Бәли, ријазийјатын дүстурлары
әјри-үјрү ишарәләри, икс вә игрек
ләри һәјатдыр; о, чанланыр, һәјагы
мыза јенилик кәтирир, елм вә тех
никанын ирәлиләмәсинә көмәк едир
Инди елә бир елм саһәси јохлур ки

